

7.SINIF FİLLER KONU ANLATIMI

Fiiller konusunu anlayabilmek için öncelikle **fiil ile isim arasındaki farkları** bilmek gerekir.

İsimler

- İsimler, canlı ya da cansız varlıkları, yerleri, kavramlara verilen adlardır.
- İsimleri **çevremizdeki her şeyin adı olarak görev yapan sözcükler** şeklinde niteleyebiliriz.
- Eşya, araba, motor, aşk, sevgi, düşünce, ders, sınav, defter, kitap vb, gibi.

Fiiller

- Fiiller ise çevremizdeki canlı cansız varlıkların, nesnelerin yaptıkları hareketlere, işlerine, durumlarına verilen adlardır.
- **Yaptığımız hareketler, işler birer fiil** ya da diğer adı ile **eylem**dir.
- Konuşmak, yazmak, yürümek, anlatmak, durmak, çalışmak, dinlemek vb. gibi.

Fiiller tek başlarına ifade edilirken **-mek / -mak eki** ile birlikte söylenir. Bu eke **mastar eki**, fiilin bu şekline de **fiilin mastar hali** denir. Yazmak, vermek gibi.

İsimler bu mastar ekini alamazlar. Bu yüzden cümle içerisinde bir sözcüğün isim mi fiil mi olduğunu anlamakta zorlanırsak, **sözcüğün köküne -mek / -mak eki** getirerek isim mi fiil mi olduğunu anlayabiliriz.

"Bugün eve geldim." cümlesinde "**eve**" sözcüğünün kökünü "**evmek**" şeklinde telafuz edemezken "**geldim**" sözcüğünün kökünü "**gelmek**" şeklinde söyleyebiliriz ve "geldim" sözcüğünün **fiil olduğunu** kolaylıkla fark edebiliriz.

Fiiller bir işi, bir durumu ya da oluşu anlatan sözcüklerdir. Özetle fiiller, yaptığımız iş, oluş ve hareketlerin isimleridir.

Bu sebeple fiillerin anlam özelliklerini de üçe ayırırız ve bir fiilin hangi anlam özelliğini verdiğini kolayca tespit edebiliriz.

İş Fiilleri

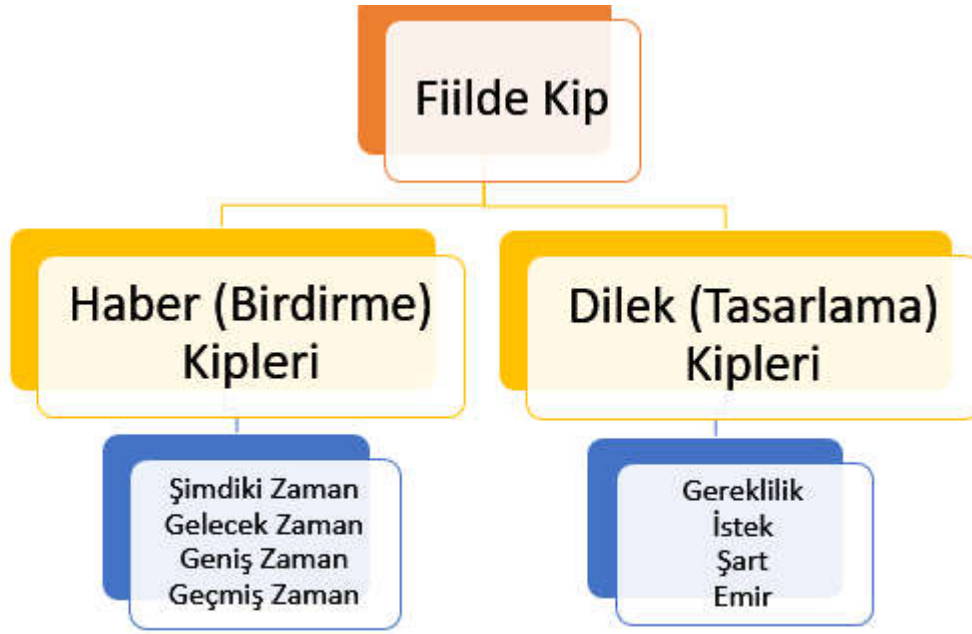
- Yaptığımız bir işi anlatır.
- Bu işi yapan bir kişi, varlık yani özne vardır.
- Öznenin yaptığı işten etkilenen bir nesne vardır.
- "Örneğin kır(mak) fiili bir iş fiilidir, kır(mak) fiilini yapan birisi olduğu gibi kır(mak) işini yapan kişinin kıldığı bir nesne de vardır. ("Camı kırdı." gibi.)
- İş fiillerine kılış fiilleri de denir.
- Yaz(mak), al(mak), taşı(mak) vb. gibi
- Bir fiilin başına "onu" sözcüğünü ekleyerek iş fiili olup olmadığını kolaylıkla anlayabiliriz.
- Onu yaz(mak), onu al(mak), onu taşı(mak) diyemediğimiz için bunlar iş fiilidir.

Durum Fiilleri

- Kişilerin, varlıkların içinde bulunduğu durumu anlatır.
- Durum fiilini gerçekleştiren bir kişi, varlık vardır.
- Fakat bu durumdan etkilenen bir nesne yoktur.
- Örneğin gül(mek) fiili bir durum fiilidir, gül(mek) fiilini yapan biri vardır ama bu fiili yaptığında sadece kendisi etkilenir, başka bir nesneyi, varlığı etkilemez. ("Ahmet güldü." gibi)
- Uyu(mak), dinlen(mek), otur(mak) vb. gibi.
- Bir fiilin başına "onu" sözcüğünü ekleyerek durum fiili olup olmadığını kolaylıkla anlayabiliriz.
- Onu uyu(mak), onu dinlen(mek), onu otur(mak) diyemediğimiz için bunlar durum fiilidir.

Oluş Fiilleri

- Kişilerde, varlıklarda kendiliğinden değişen, kendiliğinden gerçekleşen olayları anlatır.
- Fiili yapan kişi, varlık, özne kendi iradesini kullanamaz.
- Oluş fiilleri, gerçekleşmesi belirli bir süreye, zamana gerekli olan fiillerdir.
- Örneğin yaşlan(mak) fiili bir oluş fiilidir ama yaşlanan kişi bu fiili isteyerek gerçekleştirmez ve yaşlanmak için belirli bir süre gereklidir, hemen yaşlanılmaz.
- Uza(mak), büyü(mek), sol(mak) gibi.
- Bir fiilin oluş fiili anlamının kolay yolu fiili hemen yapıp yapamayacağımızı kontrol etmektir.
- Hemen oturabiliriz ama hemen büyüyemeyiz.

Bir fiilin -mek / -mak eki ile yazılmış haline o fiilin **mastar hali** dendiğini belirtmiştik. Fiiller cümle içerisinde **mastar hali ile kullanılmazlar**. Fiiller, köklerine gelen eklerle birlikte kullanılır. Bu eklerden biri de kip eklerdir. Fiil kipleri **haber ve dilek kipleri** olmak üzere ikiye ayrılır.

Haber Kipleri

- Haber kipleri, eklendikleri fiilin **zamanını** bildirir.
- Fiilin **geçmişte** mi, **gelecekte** mi, **şimdi** mi ya da **her zaman** mı yapıldığı hakkında bilgi verir.
- Bu yüzden haber kiplerini oluşturan ekler dörde ayrılır:
- Şimdi Zaman (-yor, -makta)
- Gelecek Zaman (-ecek, olacak)
- Geniş Zaman (-r)
- Geçmiş Zaman (-miş ve -di)
- Gel-i-yor, gel-ecek, gel-i-r, gel-miş, gel-di gibi.
- Haber kiplerine **bildirme kipleri** adı da verilir.

Dilek Kipleri

- Dilek kipleri, zaman **bildirmezler**.
- **İsteğimizi, şartımızı, emrimizi, olmasını gerekeni** söylerken bu kipleri kullanırız.
- Bu yüzden dilek kiplerini oluşturan ekler de dörde ayrılır:
- İstek (-e -a)
- Şart (-se, -sa)
- Gereklilik (-meli, -malı)
- Emir (Emir anlamının **eki yoktur**.)
- Gel-e-sin, gel-se-n, gel-meli-sin, gel gibi.
- Dilek kiplerine **tasarlama kipleri** adı da verilir.

Kip ekleri fiilin kökünden sonra gelir. Mastar halde olmayan ve cümle içerisinde kullanılan **fiile çekimli fiil** denir. Çekimli fiiller **fiil kökü + kip eki + kişi eki** şeklinde oluşur. **Gel-i-yor-um** gibi.

Şimdiki Zaman

- Şimdi zamanın ekleri **-yor** ve **-mekte / -makta** ekleridir.
- Fiilin şu an gerçekleştiği bildirir.
- Fiilin **söylenme zamanı ile gerçekleşme zamanı aynıdır**.
- Tüm kişilerde **olumlu çekimi** şu şekildedir:
 1. Tekil Şahıs **gel-i-yor-um** **gel-mekte-y-im**
 2. Tekil Şahıs **gel-i-yor-sun**
 3. Tekil Şahıs **gel-i-yor**
 1. Çoğul Şahıs **gel-i-yor-uz**
 2. Çoğul Şahıs **gel-i-yor-sunuz**
 3. Çoğul Şahıs **gel-i-yor-lar**
- Tüm kişilerde **olumsuz çekimi** şu şekildedir:
 1. Tekil Şahıs **gel-mi-yor-um**
 2. Tekil Şahıs **gel-mi-yor-sun**
 3. Tekil Şahıs **gel-mi-yor**
 1. Çoğul Şahıs **gel-mi-yor-uz**
 2. Çoğul Şahıs **gel-mi-yor-sunuz**
 3. Çoğul Şahıs **gel-mi-yor-lar**

Gelecek Zaman

- Gelecek zamanın ekleri **-ecek, -acak** ekleridir.
- Fiilin ileride, gelecekte gerçekleşeceğini bildirir.
- Fiilin **söylenme zamanı gerçekleşme zamanından öncedir**.
- Tüm kişilerde **olumlu çekimi** şu şekildedir:
 1. Tekil Şahıs **gel-eceğ-im**
 2. Tekil Şahıs **gel-ecek-sin**
 3. Tekil Şahıs **gel-ecek**
 1. Çoğul Şahıs **gel-ecek-iz**
 2. Çoğul Şahıs **gel-ecek-siniz**
 3. Çoğul Şahıs **gel-ecek-ler**
- Tüm kişilerde **olumsuz çekimi** şu şekildedir:
 1. Tekil Şahıs **gel-me-y-eceğ-im**
 2. Tekil Şahıs **gel-me-y-ecek-sin**
 3. Tekil Şahıs **gel-me-y-ecek**
 1. Çoğul Şahıs **gel-me-y-ecek-iz**
 2. Çoğul Şahıs **gel-me-y-ecek-siniz**
 3. Çoğul Şahıs **gel-me-y-ecek-ler**

Geniş Zaman

- Gelecek zamanın eki -r ekidir. Ses uyumuna göre -er, -ar, -ır, -ir, -ur, -ür hallerini alır.
- Fiilin **belirli zaman aralıkları** ile ve **her zaman** gerçekleştiğini bildirir.
- Tüm kişilerde **olumlu çekimi** şu şekildedir:
 1. Tekil Şahıs gel-ir-im
 2. Tekil Şahıs gel-ir-sin
 3. Tekil Şahıs gel-ir
 1. Çoğul Şahıs gel-ir-iz
 2. Çoğul Şahıs gel-ir-siniz
 3. Çoğul Şahıs gel-ir-ler
- Tüm kişilerde **olumsuz çekimi** şu şekildedir:
- Geniş zamanın olumsuz çekiminde **zaman ekimiz düşer**.
 1. Tekil Şahıs gel-me-m
 2. Tekil Şahıs gel-mez-sin
 3. Tekil Şahıs gel-mez
 1. Çoğul Şahıs gel-me-y-iz
 2. Çoğul Şahıs gel-mez-siniz
 3. Çoğul Şahıs gel-mez-ler

Geçmiş Zaman

- Geçmiş zamanın eki -mi ve -di ekleridir.
- Türkçede geçmiş zaman **iki tanedir**: -
- Mi'li geçmiş zamana **duyulan geçmiş zaman**,
- Di'li geçmiş zamana **görülen geçmiş zaman** denir.

Duyulan Geçmiş Zaman

- Duyulan geçmiş zaman ekleri -miş, -miş, muş, -müş ekleridir.
- Fiilin **gerçekleşme zamanı** söylenme zamanından **öncedir**.
- Fiili söyleyen kişi, gerçekleşen fiili **başkasından duymuş** ya da sonradan fark etmiştir.
- Tüm kişilerde **olumlu çekimi** şu şekildedir:
 1. Tekil Şahıs gel-miş-im
 2. Tekil Şahıs gel-miş-sin
 3. Tekil Şahıs gel-miş
 1. Çoğul Şahıs gel-miş-iz
 2. Çoğul Şahıs gel-miş-siniz
 3. Çoğul Şahıs gel-miş-ler
- Tüm kişilerde **olumsuz çekimi** şu şekildedir:
 1. Tekil Şahıs gel-me-miş-im
 2. Tekil Şahıs gel-me-miş-sin
 3. Tekil Şahıs gel-me-miş
 1. Çoğul Şahıs gel-me-miş-iz
 2. Çoğul Şahıs gel-me-miş-siniz
 3. Çoğul Şahıs gel-me-miş-ler

Görülen Geçmiş Zaman

- Görülen geçmiş zaman ekleri **-dı,-di,-du, -dü, -tı, -ti, -tu, -tü** ekleridir.
- Fiilin **gerçekleşme zamanı** söylenme zamanından **önce**dir.
- Fiili söyleyen kişi, gerçekleşen fiili **kendisi görmüştür**.
- Tüm kişilerde **olumlu çekimi** şu şekildedir:
 1. Tekil Şahıs **gel-di-m**
 2. Tekil Şahıs **gel-di-n**
 3. Tekil Şahıs **gel-di**
 1. Çoğul Şahıs **gel-di-k**
 2. Çoğul Şahıs **gel-di-niz**
 3. Çoğul Şahıs **gel-di-ler**
- Tüm kişilerde **olumsuz çekimi** şu şekildedir:
 1. Tekil Şahıs **gel-me-di-m**
 2. Tekil Şahıs **gel-me-di-n**
 3. Tekil Şahıs **gel-me-di**
 1. Çoğul Şahıs **gel-me-di-k**
 2. Çoğul Şahıs **gel-me-di-niz**
 3. Çoğul Şahıs **gel-me-di-ler**

Dilek (Tasarlama) Kipleri

Şart Kipi

- Şart kipinin ekleri **-se, -sa** ekleridir.
- Fiile şart anlamı katar, fiilin gerçekleşmesi için bir **koşulumuz varsa** bu kipi kullanırız.
- Bazen de **dilek anlamı** katar. (Keşke yaz gelse gibi.)
- Tüm kişilerde **olumlu çekimi** şu şekildedir:
 1. Tekil Şahıs **gel-se-m**
 2. Tekil Şahıs **gel-se-n**
 3. Tekil Şahıs **gel-se**
 1. Çoğul Şahıs **gel-se-k**
 2. Çoğul Şahıs **gel-se-niz**
 3. Çoğul Şahıs **gel-se-ler**
- Tüm kişilerde **olumsuz çekimi** haber kiplerinde olduğu gibi **olumsuzluk eki** **-me, -ma** ile yapılır: **gel-me-se-m, gel-me-se-n** gibi.

İstek Kipi

- Şart kipinin ekleri **-e, -a** ekleridir.
- Fiilin gerçekleşmesini istediğimiz de bu kipi kullanırız.
- Tüm kişilerde **olumlu çekimi** şu şekildedir:
 1. Tekil Şahıs **gel-e-y-im** (gel-e-m)
 2. Tekil Şahıs **gel-e-sin**
 3. Tekil Şahıs **gel-e**
 1. Çoğul Şahıs **gel-e-lim** (gel-e-k)
 2. Çoğul Şahıs **gel-e-siniz**
 3. Çoğul Şahıs **gel-e-ler**
- Tüm kişilerde **olumsuz çekimi** haber kiplerinde olduğu gibi **olumsuzluk eki** **-me, -ma** ile yapılır: **gel-me-y-e-y-im, gel-me-y-e-sin** gibi.

Gereklilik Kipi

- Gereklilik kipinin ekleri **-meli, -malı** ekleridir.
- Fiile gereklilik anlamı katar, fiilin gerçekleşmesi gerekli ise bu kipi kullanırız.
- Bazen de tahmin katar.
- Tüm kişilerde **olumlu çekimi** şu şekildedir:
 1. Tekil Şahıs gel-**meli-y-im**
 2. Tekil Şahıs gel-**meli-sin**
 3. Tekil Şahıs gel-**meli**
 1. Çoğul Şahıs gel-**meli-y-iz**
 2. Çoğul Şahıs gel-**meli-siniz**
 3. Çoğul Şahıs gel-**meli-ler**
- Tüm kişilerde **olumsuz çekimi** haber kiplerinde olduğu gibi **olumsuzluk eki** -me, -ma ile yapılır: gel-**me-meli-y-im**, gel-**me-meli-sin** gibi.

Emir Kipi

- Emir kipinin eki **yoktur**.
- Fiil çekimi yapılırken kip eki kullanılmaz sadece kişi ekleri kullanılır.
- 1. Tekil ve 1.Çoğul şahıslarda çekimi yoktur, **kendimize emir veremeyiz**.
- Tüm kişilerde **olumlu çekimi** şu şekildedir:
 1. Tekil Şahıs -----
 2. Tekil Şahıs gel
 3. Tekil Şahıs gel-**sin**
 1. Çoğul Şahıs -----
 2. Çoğul Şahıs gel-in
 3. Çoğul Şahıs gel-**sinler**
- Tüm kişilerde **olumsuz çekimi** haber kiplerinde olduğu gibi **olumsuzluk eki** -me, -ma ile yapılır: gel-**me**, gel-**me-y-in** gibi.

Kişi Ekleri - Fiilde Kişi

- Kipleri öğrenirken çekimlediğimiz her fiilde görüldüğü gibi Türkçede fiilleri hangi kişinin yaptığını gösteren ekler vardır.
- Türkçede altı kişi bulunur.
- Bunların **üçü tekil**, **üçü çoğul** kişilerdir: ben, sen, o, biz, siz, onlar
- Türkçede fiil çekimi, **fiil+kip+kişi** şeklinde olduğundan fiillerin sonundaki ekler kişi ekleridir.
- 1. Tekil Şahıs ve Eki Ben / -m, -ım, -im, -um, -üm
- 2. Tekil Şahıs ve Eki Sen / -n, -(s)ın, -(s)in, -(s)un, -(s)ün
- 3. Tekil Şahıs ve Eki O / eki yoktur
- 1. Çoğul Şahıs ve Eki Biz / -ız, -iz, -uz, -üz, -k
- 2. Çoğul Şahıs ve Eki Siz / -(s)ınız, -(s)iniz, -(s)unuz, -(s)ünüz
- 3. Çoğul Şahıs ve Eki Onlar / -lar, -ler

Örneğin gel- fiilini **şimdiki zamanda 1.tekil şahıs** ile çekimlemek istersek, gel-i-**yor-um** şeklinde çekimleriz.

Fiillerde Anlam Kayması - Fiillerde Zaman Kayması

- **Fiillerde anlam kayması**, cümlede kastedilen kip ile fiilin aldığı kipi aynı olması sonucu oluşur.
- Örneğin "**Yarın** Konya'ya gidiyorum." cümlesinde kastedilen kip yarın sözcüğünden anlaşılacağı üzere **gelecek zaman**dır lakin cümledeki fiilin aldığı kip eki **şimdi zaman eki**dir. Bu durumda bu cümlede anlam kayması ya da diğer adı ile zaman kayması meydana gelmiştir.

Anlam kayması şu kiplerde olabilir:

Görünen geçmiş zaman yerine geniş zaman kullanılması:

Temel bir gün uçağa biner. (bindi)

Şimdiki zaman yerine geniş zaman kullanılması kullanılması:

Müdür Bey dosyaları isterler. (istiyor)

Gelecek zaman yerine geniş zaman kullanılması kullanılması:

Bizimkiler bu habere çok sevinir. (sevinecek)

Gelecek zaman yerine şimdiki zaman kullanılması:

Yarın seninle fuara geliyorum. (geleceğim)

Emir kipi yerine geniş zaman kullanılması:

Yarın ilk iş o parayı yatırırısın. (yatır)

Görünen geçmiş zaman yerine şimdiki zaman kullanılması:

Öğrendiğim an hemen yanına gidiyorum. (gittim)

Geniş zaman yerine şimdiki zamanın kullanılması:

Onunla her gün film izliyoruz. (izleriz)